

Sodobna kritika nekoč

“Iz teh besed sklepam, da je Amerika Jakca prestrašila ... prestrašila pa ga je, ker o njej nič ne ve in jo je zato gledal brez razumevanja. In še to sklepam, da je Jakac provincialna, podeželska duša, to se pravi: konservativec. In kakor vsi konservativci v tem razdobju svetovne zgodovine, ki se iz leta v leto razvija z vedno večjo naglico in brzino brez ozira, kaj bo na to porekla Slovenija, se je tudi Jakac zagledal in zaprl sam vase, je postal introvertist, kakor temu pravijo psihologi. Zlezel je sam vase. Rad bi potegnil ograjo okoli Slovenije. Proč z zapadnjaštvom! Pustite, da ostanemo, kar smo. Boljši smo od kogarkoli drugega /.../ *Zapadnjaštvo je zgodovinska svetovna sila, gospod Jakac*. Slovenija, Jugoslavija je ne moreta ustaviti. Če si ji bosta upirali in jo pobijali, ju bo podrla in uničila /.../ Če naj se slovenstvo reši, se mora iz lastne zamaknjenosti razgledati okrog sebe; udejstvovati se mora začeti od samega sebe navzven, doprinesiti k zapadnjaštvu, pridružiti se spreminjajočemu se zapadnjaštvu /.../ pogledati bodočnosti pogumno v obraz.”

Louis Adamič o knjigi Božidarja Jakca *Odmevi rdeče zemlje*,
Sodobnost 1, 1933

“Osnovni in odločilni nedostatek tega dela, ki ga Jarc imenuje roman in ki pripoveduje o medvojnem življenju nekaterih novomeških dijakov (ali je torej naslov *Novo mesto* utemeljen?), je ta, da Jarčevi malce gizdavo moderni prozi manjka poglobitve pripovedniške vrline – nazornosti /.../ Razlago za elementarno neuspešnost te knjige nam nudita Jarčeva narava in njegov življenjski okus, bodisi sam na sebi, prav posebno pa še v zvezi z literarno zvrstjo, v katero je šteti *Novo mesto*. V odnosu do velikih vprašanj, kajti za okus v tem smislu gre v prvi vrsti v tem razvojnem avtobiografskem romanu, je namreč Jarc nekak kozmičen sanjač in metafizičen fantast /.../ Resnično, *Novo mesto* je roman brez zgodbe in brez življenja. Popisujoč razvoj poglobitve osebnosti, dijaka Bohoriča, in vzporedno z njegovim, razvoj

njegovih tovarišev, se Jarc prav nič ne zaveda, da se njegov junak ves čas prestopa na mestu, da tava, namestu da bi se razvijal, iz teme v temo, da je preokret v njem po očetovi smrti toliko kot nič v zvezi z njegovim dotedanjim "iskanjem" in da Epilog, ki ga je najbrže pripisal na ljubo založnici in njenemu vodstvu, docela samovoljno tolmači te dolge kite nejasnih in pravzaprav k ničemur stremečih razpoloženj, slutenj in medlih sanjarsko čustvenih izpozab /.../ Nobena oseba mu ne oživi in tudi ne vzbudi zanimanja ne za svoje razmišljanje ne za usodo in ne za svoj razvoj."

Josip Vidmar o romanu Mirana Jarca *Novo mesto*,
Sodobnost 1, 1933

"Pisatelj *Februarske noči* Tone Čufar je bil do sedaj bolj znan med delavstvom kot pri literarnem občinstvu, dasi je objavil že nekaj spisov v Svobodi, Ameriški Prosveti, eno pesem v Ljubljanskem zvonu in druge. Omenimo naj še, da ima v rokopisu tudi tri drame, katere je uprizorilo že več delavskih odrov. *Februarska noč* pa je prvo njegovo večje delo v javnosti. V njej hoče podati pisatelj nekak prerez jeseniškega revirja, iz katerega je izšel tudi sam. Uvod nove založbe Klas jo imenuje realistično reportažo iz revirja. Vsi dogodki se zgodijo v eni noči. Zakaj je bilo to potrebno, iz dela ni razvidno. Mislim, da se je hotel pisatelj s tem samo ogniti tehnični zgradbi, ki je pri povesti nujna, kljub temu pa jo je vendarle obdržal, dasi v skrajno primitivni in okorni obliki, ker je hotel povezati vse nastopajoče osebe v celoto, česar mu v pravi reportaži ne bi bilo treba. Prave vsebine delo nima, kajti ljudje so povezani med sabo le za silo. Njihovi odnosi ne izvirajo iz notranje nujnosti, temveč so takšni zato, ker je pisatelj tako hotel /.../ Zato je ta knjiga kot celota negativna, dasi nekatera redka mesta pričajo, da je v Čufarju vendarle nekaj talenta, da skuša biti osebam, ki jih slika, pravičen in da ima dokaj čist jezik, ki ga pa uporablja sila primitivno. Lotil se je pač teksta, ki vsaj za zdaj daleč presega njegove moči in znanje."

Vinko Košak o povesti Toneta Čufarja *Februarska noč*,
Sodobnost 3, 1933

“Pisateljsko grobo je že to, da Kreft terja od bralcev sočutja in bojazni za Veroniko, ki je ne poznamo, kratko malo zato, ker je po krivem obtožena in ker je njeno življenje v nevarnosti. Tega sočutja mu v danem položaju ne more nihče odreči, vendar je prav tako jasno, da so tu njegova sredstva skrajno cenena. Še primitivnejši pa se pokaže v nadaljnjih prizorih, kjer ta Veronikin položaj bogsigavedi čemu vsemu na ljubo izrablja tako, da moramo intenzivno sočustvovati z neko silovito in dokaj navadno žensko, ki se nam predstavi s psovko, ki srdito psuje vsakega nasprotnika, ki sama prizna, da je “prisilila Friderika v zakon”, ki pa pokaže dovolj zveste molčečnosti o krivdi svojega moža in katere najlepša odlika je za Krefta poleg že omenjene ta, da se vname za Pravdača in njegove ideje, kolikor ji je to mogoče. To ravnanje s človeškimi svojstvi ubija v bralcu določnost čustvovanja in s tem izrazitost dramatične situacije in še jasn čut za človeške vrednote /.../ To nerahločutno svojevoljno in neodtehtano prepletanje in mešanje dragocenega z nelepim in nevrednim izdaja Krefta kot pisca neglobokega in nejasnega instinkta za človeške stvari in je v najtesnejši zvezi z nečim, kar dela njegovo dramo v finejšem smislu nesprejemljivo. Kajti v teh stvareh živi tisto, kar imenujemo duha nekega dela, in ta duh je tu grob, vnanje premišljen, a nejasnoviden in celo brezbrizen za utrip skritega moralnega živca stvari; spreten je in banalen.”

Josip Vidmar o *Celjskih grofih* Bratka Krefta,
Sodobnost 4, 1933